

16. Ran J., Soliev I., & Sarfraz M. (2014). An Analysis on the "Going out Policy" of Chinese-founded Enterprises and Cross-culture Management.

*А.А. Носиров, илмий раҳбар А.Т Кенжабоев
Хузуридаги бизнес олий мактаби
Ўзбекистон, Тошкент
abdulhamid.nosirov186@gmail.com*

ИҚТИСОДИЁТНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА СУҒУРТА ФАОЛИЯТИНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН БОШҚАРИШ

Аннотация. *Мақолада Ўзбекистон иқтисодиётини инновацион ривожлантириш шароитида суғурта фаолиятини давлат томонидан бошқариш тизими билан боғлиқ жараёнлар тадқиқ этилган. Суғурта фаолиятини давлат томонидан бошқариш тизимини такомиллаштиришга доир умумий таклиф ва тавсиялар берилган.*

Калит сўзлар: *суғурта бозори, суғурта назорати, суғурта хизмати, суғурта полиси, суғурта шартномаси, суғурта муносабатлари.*

Бугунги кунда давлат суғурта назорати суғурта фаолиятини тартибга солишнинг муҳим унсури ҳисобланади ва давлат суғурта назоратини давлат томонидан тартибга солиш тизимининг бир қисми сифатида ифодалашимиз мумкин. Ўзбекистонда давлат назорати органи суғурта бозорини ривожлан-тириш ва уни тартибга солиш сиёсатини олиб бориш учун сиёсий, иқтисодий, мафкуравий йўналишдаги давлат ҳокимияти ижроия органларининг ташкил этиш, ижро этиш, фармойиш бериш фаолияти билан боғлиқ тузилмалар ва меъёрлар йиғиндисини ўзида намоён этади. Хусусан, суғурта муносабатларини тартибга солиш суғурта бозорини ривожлантириш сиёсатини олиб бориш, ушбу ривожланишдаги қарама-қаршиликлар ва тўсиқларни бартараф этиш, суғурталовчилар манфаатларини ҳимоя қилиш учун суғурта хизматлари бозорини давлат томонидан тартибга солиш меъёрлари билан ифодаланган.

Ўзбекистонда суғурта фаолиятини давлат суғурта назорати функцияси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 8 июлдаги 286-сонли қарорига асосан Молия Вазирлиги зиммасига юклатилган. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги хузурида Суғурта назорати давлат инспекцияси ташкил этилган. Ушбу қарорга муфовиқ Суғурта назорати давлат инспекцияси бошлиғи лавозимига кўра Ўзбекистон Республикаси Молия вазирининг ўринбосари ҳисобланади.

Молия вазирлиги ҳузуридаги Суғурта назорати давлат инспекцияси суғурта муносабатлари барча қатнашчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси ҳудудида суғурта ташкилотлари фаолияти устидан назоратни амалга оширувчи давлат органи ҳисобланади. Ўзбекистонда суғурта фаолияти-нинг давлат назорати зарурлиги бир қатор омилларнинг таъсири билан боғлиқ. Бизнинг фикримизча ушбу омилларнинг энг асосийлари қўйидагилардан иборат:

1. Суғурта тармоғи, бир томондан, мамлакат молия тизими институт-ларининг, иккинчи томондан, мулкчиликни ҳимоя қилиш институтларининг бир қисми сифатида алоҳида вазифаларни бажаради. Суғурта тармоғи бир қатор ўта муҳим ижтимоий вазифаларни ҳал этади, унинг маҳсулоти эса қўйидаги хусусиятлар билан тавсифланади: суғурта полиси сотилаётган пайтда суғурта хизмати сифатини баҳолашнинг имконсизлиги, қийматининг ноаниқ-лиги, давлат томонидан тартибга солишнинг алоҳида воситалардан фойдаланишни талаб қилувчи суғурта мажбуриятларини таъминлашнинг катта қалтисликка эга эканлиги;

2. Суғурта қилдирувчилар мулкчилигини ҳимоялаш омили. У айниқса иқтисодий жараёнларнинг беқарор ривожланиши билан кузатиладиган ўтиш иқтисодиётида ўта муҳим рол ўйнайди;

3. Суғурта фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш зарурлигининг яна бир омили суғурта компанияси суғурта қилдирувчи олдидаги ўз мажбуриятларини бажара олмаган ҳолларда суғурта компанияларининг тўловга қодир эмаслиги ёки молиявий беқарорлигининг умуман иқтисодиёт учун катта, баъзан эса фожеали оқибатлари билан боғлиқ. Бу нафақат суғурта шартнома-сида кўзда тутилган мулккий ёки экологик тусдаги зарарни тиклаш, балки умуман суғурта бозорининг қобиляти ва истиқболлари учун келиб чиқадиган оқибатлар билан ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Масалан, суғурталовчида қабул қилинган мажбуриятлар бўйича ҳисоб-китоб қилиш учун маблағларнинг йўқлиги нафақат мўайян суғурта компаниясига нисбатан, балки умуман суғурта қилдириш ғоясига нисбатан ҳам ишончни йўқотади.

4. Аҳолини таъсир доирасидан фойдаланиб, яъни иш жойи раҳбарлари буйруғи, боғча, мактаб мутасаддиларини мажбурлаб суғурта қилдиришлари амалиётлари кузатилади. Бундай шароитда давлат назоратининг муҳим функцияларидан бири ушбу амалиётнинг олдини олишдан иборат. Таъкидлаш лозимки, давлат назоратининг янги тизимини ташкил этиш амалиётида ушбу тамойиллардан етарлича фойдаланилган. Бироқ, суғурта назорати тизимини шакллантириш жараёни республика суғурта бозорининг ривожланиши амалиётидан ўзиб кетди.

Ўзбекистонда суғурта назорати давлат инспекцияси фаолияти таҳлили шуни кўрсатдики, қонунчилик билан тартибга солинадиган меъёрий база, унинг услубий воситалари бугунги кунда суғурта бозоридаги сифат жиҳатидан ўзгаришлар талабларидан биров ортида қолмоқда. Бизнингча, бу кўп жиҳатдан назорат функцияларини такомиллаштиришнинг услубий вазифаларини бажарувчи назорат органи ривожланган тизимининг мавжуд эмаслиги, назорат технологияси ахборот таркибий қисмининг паст даражаси, шунингдек давлат суғурта назоратига хос бўлмаган функциялар: бир вақтнинг ўзида ҳам суғурта қилдирувчилар, ҳам суғурта компаниялари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, суғурта компаниялари ходимларининг малакасини оширишга кўмаклашиш ва бошқа функцияларни бажариш билан боғлиқ [2].

Суғурта фаолиятида тартиб бўлиши учун Суғурта назорати давлат инспекцияси жарима санкцияларини қўллаш ҳуқуқига эга. 2008 йил 18 августда Адлия Вазирлигидан руйхатдан ўтган №1842-сонли «Суғурта фаолияти тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлиги учун суғурталовчиларга жарима санкцияларини қўллаш тартиби тўғрисида» ги низом бунга мисолдир. Бунда суғурталовчилар ҳар бир ноҳўя ҳаракатлари учун низом жамғармаларининг маълум қисми кўринишида жарима тўлашга мажбур қилинган [1]. Лекин бизнинг фикримизча, жарима санкцияларини қўллашда жарима миқдорлари низом жамғармасига нисбатан фоиз кўринишида эмас, балки қилинган хатоликларни қанчалик оқибатларига қараб тўлаганлари маъқул. Чунки ҳар хил низом жамғармасига эга бўлган компаниялар бир хил турдаги хатоликларни содир этганда низом жамғармаси миқдори рол ўйнайди. Бу эса компанияларга нисбатан одилона чора кўришни таъминламайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлигидан 2008 йил 18 августда руйхатдан ўтган «Суғурта фаолияти тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлиги учун суғурталовчиларга жарима санкцияларини қўллаш тартиби тўғрисида» ги №1842-сонли Низом.

2. Казак А.Ю., Слепухина Ю.Э. Финансовые риски в страховом бизнесе: модели и методы оценки // Известия Уральского государственного университета. 2010. № 2(77). С. 75-89.